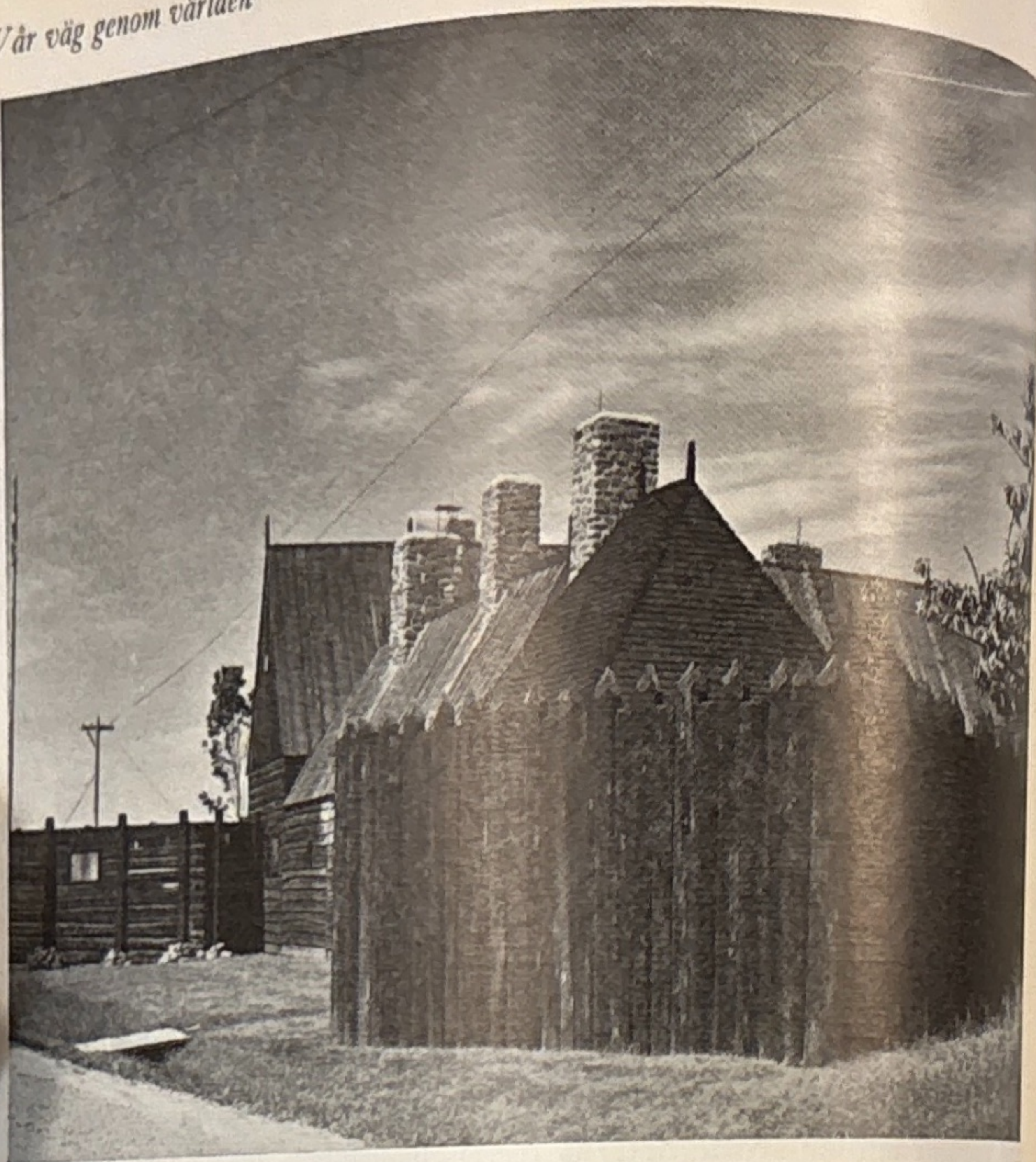

Rekonstruktion av ett av de kanadensiska »fort» som utgjorde kolonisationens stödjepunkter. Champlain Habitation, Nova Scotia. Foto: National Film Board, Canadian Information Service.

komma en illusion av tidvatten. Sedan han själv övertygat sig om att detta inte var något hav, beslöt han att söka en sydligare väg, varför han trots den fara som hotade från siouxerna etablerade en bas i Mandanlandet. Hans yngste son jämte en präst och tjugo man hade nämligen mördat av en siouxstam vid Lake of the Woods. Två av hans äldre söner, Pierre och François, åtföljda av ett flertal indianer, korsade sommaren 1742 Montana och nådde Klippiga bergen. De voro tvungna att vända, då de infödda inte vågade följa med längre. Hur långt västerut de verkligen kommo har utan resultat debatterats av geograferna; troligen nådde de minst till grannskapet av Helena. Efter dem ledde Anthony Hendry en expedition in i det inre, passerade Saskatchewanfloden och fortsatte in i norra Saskatchewan, där han träffade svartfotsindianerna. Efter att ha korsat Red Deer River övervintrade han i närheten av 114° västlig bredd och undersökte landet i olika riktningar inom den nuvarande staten Alberta.

Hudson Baybolaget hade som sagt förpliktat sig att söka efter nordväst-

passagen men försummade all upptäcktsverksamhet på ett upprörande sätt, även sedan det genom freden i Utrecht kommit i odisputabel besittning av sitt väldiga nordliga rike. Först år 1769, nära hundra år efter bolagets tillkomst, beslöt man att slå ett slag. Men inte ens denna gång drevs man av enbart ideella motiv. Man hade nämligen märkt, att de indianer som gjorde årliga besök vid Fort Prince of Wales vid Churchillfloden ägde redskap av koppar. Enligt deras utsago hämtade de denna metall vid en flod borta i nordväst. Hoppet om att finna en stor koppargruva vid en bred segelbar flod kom kompaniet att utsända en ung assistent för att finna den.

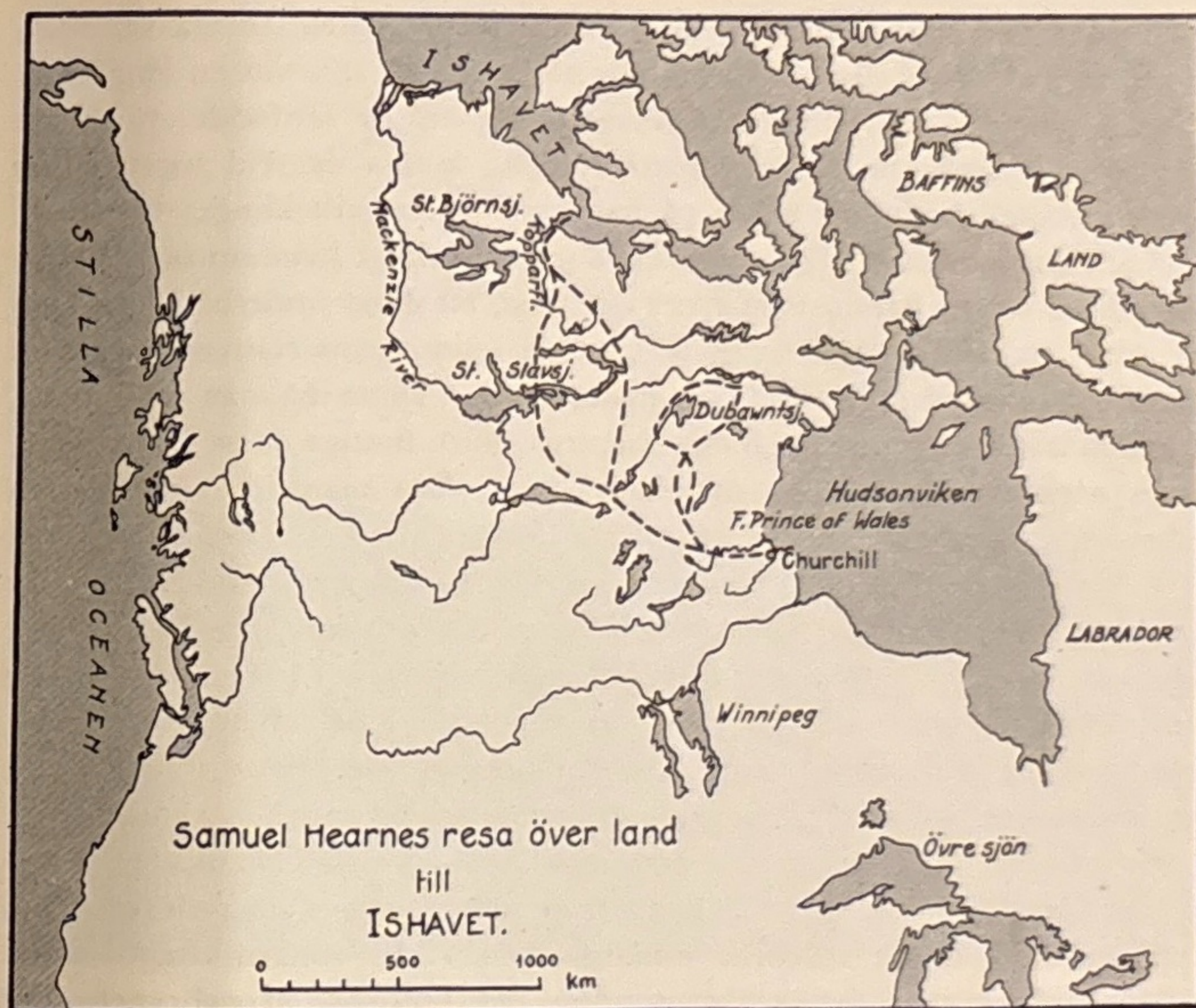
SAMUEL HEARNES RESA ÖVER LAND TILL ISHAVET

Samuel Hearne, den unge assistenten som skulle utföra detta storverk, men som också hade order att försöka mäkla fred mellan de nordliga indianerna, startade den sjätte november 1769 från Fort Prince of Wales med två av kompaniets »betjänter» och flera indianer till salut av sju kanonskott. Deras väg förde dem snart utanför skogsbältet till de tröstlösa isvindssvepta tundrorna, Barren Grounds, väster om Hudsonbukten. Indianerna, vana vid skogen, ägde ingenting av de förfarna eskimåernas reseteknik och expeditionen måste tillbringa nätterna nedgrävda i snön med en kälke som vindskydd. Därtill kommo andra svårigheter. Hearne skriver därom — citat — samt torde göra full rättvisa åt hans prosa (stavningen ställvis moderniserad): »Nu mera började jag märka, att anföraren icke gynnade vårt företagande. På det mäst avskräckande sätt målade han oss oupphörligt de förestående besvärligheter. Han framsökte alla möjliga medel att göra mig och mina europeiska kamrater modfällda och yttrade esomoftast sin åstund att återresa till faktoriet. Men då han fann mig ståndaktig i mitt beslut att fortsätta resan, tog han sin tillflykt till flera medel, vilka han ansåg närmast tjänliga för sitt syftemål. I synnerhet visade han sig obekymrad om vårt livsuppehälle, så att vi på en lång tid endast erhöillo vad våra bägge södliga vildar anskaffade, jämte det ringa jag med mina två européer kunde själva spåra upp.» Därtill kom att han förledde »några av våra bästa nordliga vildar» att rymma en natt samt att han så småningom berövade Hearne både hans ammunition och hans bytesartiklar, varför man tvangs återvända till faktoriet.

Hearne startade emellertid åter i februari 1770 med tre nordliga och två sydliga vildar, utan européer eller kvinnor, vilket senare skulle visa sig fullkomligt felaktigt, då dessa voro nödvändiga att ha med på resor för att tillverka mockasiner, sy kläder, resa tält, laga mat o. s. v. Om sin instruktion skriver han: »Den ålade mig blott att vänligt bemöta de vildar, som

träffades, att tid efter annan underrätta guvernören om mitt tillstånd, så noga undersöka landet och använda all möda för att uppnå Kopparfloden som av de vilde kallas den avlägsna Metallfloden.» Då snön vid denna tid låg så hög på vallarna att kanonerna inte kunde betjänas, hälsades vid avtåget endast med tre hurrarop. Till Stålfoden tog man samma väg som förra gången, men följde sedan dess lopp för att undvika tundran. Fler renar skötes än man kunde äta, men på grund av de redan tunga bördorna kunde intet kött medtagas. »Därigenom försattes vi uti den olägenheten att blottställas för nöd, så ofta vår jakt några dagar å rad icke lyckades. Vägvisarna framkommo nu med förslaget, att då man nått slutet av marschen skulle man vänta tills vildgässen i maj började sträcka och sedan fortsätta. Däremot hade Hearne intet att invända trots att den bästa restiden därigenom gick förlorad. I sin dagbok har han mycket att förtälja om indianernas otroliga aptit och deras likgiltighet för allting, så länge de hade något att äta. De gitte under sådana perioder inte ens vittja näten.

När våren kom bröto de upp och kommo snart ut på tundran, där de på grund av tövädret voro tvungna att bära utrustningen på ryggen. Men jakten gick det allt sämre, tills man den 23 maj lyckades nedlägga tre myxoxar. Men då man på grund av det svåra regnet som omväxlade med snö och hagel inte förmådde göra upp eld, måste köttet förtäras rått. Hearnes betraktelser vid detta tillfälle äro värtaliga nog: »Jag bemödade mig väl att med alla möjliga betraktelser och grundsatser bibehålla min filosofi, stundom märkte jag dock modet falla. Den beständiga vätan ökade icke litet våra besvärligheter och flera dagar gingo förbi, då jag icke ägde en torr tråd på kroppen . . . Bland alla naturliga behov, är, näst törsten, intet svårare att uthärda än hunger. Hos dem, som i likhet med oss, tåga fram och åter bliver detta lidande mycket kännbarare, genom ovissheten av dess varaktighet och av de medel, man skall tillgripa. Hungern försvagar ej allena kroppen, utan dämpar ock all sinnesstyrka, ehuru ivrigt man än bemödar sig om motsatsen. Magen avvänjes, förlorar sin smältningskraft, sammanförer ånyo sina förrättningar med sveda och äckel. Under min resa har jag ofta erfarit att min mage, då Försynen, efter lång hunger tillslut oss något födoämne, icke utan smärftfullaste kännning kunde fördraga något få lod mat. Ännu besvärligare och pinsammare äro, i sådana omständigheter, de första uttömningar, vilka beledsagas av så förskräckliga plågor att endast den, som dem rönt, kan göra sig ett begrepp om detta lidande. Han omtalar sedan hur man åt uppblött skinn från kläderna och slutligen inte alldeles omotiverat med en liten avhandling om de sydliga vildarnas uppfattning om människoäteri och hur de sky eller rent av döda dem som hemfallit däråt. Hearne skriver: »Jag har sett flera av dessa olyckliga, vilka förut varit allmänt högaktrade och stått uti bästa anseende, men, efter

Samuel Hearnnes färd till Norra ishavet.

dylik måltid, levat så föraktade och kallt bemötte, att aldrig en munter blick upplivat deras ögon. En djup svårmodighet härskade i deras anletsdrag, och man kunde, i deras bekymmersfulla uppsyn, läsa den frågan: Hvi förakten I mig för min olycka? Den tiden, som kan bringa eder i samma nöd, är till äventyrs icke fjärran.»

Den trettonde juli uppnåddes den lilla floden Cathawachaga, som mynnar ut i den stora Yathkyedsjön, och där träffade man ett sällskap indianer. Sedan man försett sig med torkat kött anträdde vandringen till trakten av Dubawntsjön, men här blåste Hearnnes kvadrant omkull och blev obrukbar och dessutom utplundrades expeditionen kallblodigt av de ogästvänliga chipewayanindianerna. På hemvägen hade han emellertid lyckan att sammanträffa med den ryktbare hövdingen Matonabbi. Han klandrade Hearne för expeditionens sammansättning, »ty, sade han, när alla männen äro tungt belastade, kunna de varken behörigt jaga eller påskynda resan. Om de skulle göra en lycklig jakt, vem borde väl då fortskaffa villebrådet? Kvinnorna, tillade han, äro vana vid arbete. En sådan kan bära eller draga

så mycket som två män. Dessutom uppslå de tälten, tillaga vår mat, lappa våra kläder, hålla oss varma om nätterna och äro, vid en lång resa alldeles outhärliga. Jämte alla dessa tjänster äro de lättfödda, ty de beständigt sysselsätta sig med matberedning kunna de, vid förefallande brist, i nödfall slicka sig mätta på fingrarna. Detta allt klingar väl främmande i europeiska öron, men målar dock tillräckligt kvinnornas behållhet i dessa orter. Åtminstone synes det visst, att deras underhåll föga kostar; dock är tillika högst sannolikt, att de i sina mäns frånvaro något sig till godo, emedan de alltid bära matförrådet». Detta må man väl hoppas ty att endast föda sig på att slicka fingrarna, huru flottiga dessa än må vara synes något knappt för att uppehålla livet. Åtta månader efter start ankom man åter till fortet.

Redan den sjunde december 1770 anträdde den energiske Hearne på tredje resa, denna gång i den kloke Matonabbis sällskap. Tre dygn under julen utgjordes hans föda av tobak och snövatten »och då jag erinrade mig den vällevnad, som vid samma tid var rådande i Kristenheten, kunde jag icke återhålla den önskan, som hos mig uppsteg, det måtte mig tillåtas att åtminstone stilla min hunger med smulorna av mina bekantas bröd. Däremot voro mina vildar vid gott mod. Såsom vi åter nalkades skogsbygder, smickrade de sig med hoppet, att all nöd för denna vinter skulle upphöra och ömnigt villebråd erhållas», vilket allt vildarna fingo rätt till.

Man undvek även denna gång tundran och höll sig i skogsbrynet. För att säkra proviantförrådet var det nämligen nödvändigt att följa renflokkarna på deras vandring mot norr. Man hade passerat förbi Hueltin- och Kastelnsjöarna, där Matonabbi köpt sig ännu en hustru. »Hans harem bestod av sju fruar, alla så starke och reslige att de kunnat pryda sitt rum såsom grenadjärer . . . I ett land som detta, varest man med äktenskapet endast åsyftar att erhålla en rask medhjälparinna till tunga arbeten, var ett sådant tänkesätt riktigt avmätt. Men om alla vildar skulle följa samma grunder, borde de flesta denna ortens kvinnor bliva oförsörjde, emedan de till större delen äro små, samt av svag, fast just icke sirlig växt. I allmänhet har jag icke sett kvinnor, som kunna göra sig så ringa anspråk på skönhet. Ehuru några av de yngre voro drägelige. Men ett beständigt släp samt trångbrist förstör tidigt deras små behagligheter och höljer deras ansikten med skrynlor, innan de uppnått trettio års ålder. Lyckligtvis bliva de, genom denna föråldring icke mindre aktade i sina mäns ögon. Ett bevis, som mångfaldigt och obestämt begreppet om skönhet bör anses! Skulle man göra en vilde denna fråga: Vad är skönhet? så borde man vänta sig det följande svaret: Skönhet utgöres av ett brett, flatt ansikte, små ögon, utstående kindben, tre eller fyra svarta streck över vardera kinden, låg panna, bred, plump krokig näsa, gul hy och bröst som hänga ned till gördelen . . . Kvinnor

Genom att följa renflockarnas vandringsvägar säkrade expeditionen sig tillgång på färskt kött. Foto: Northwest Territories Dept. of Mines and Resources, Canada.

nornas sinnelag är en obetydlig bisak, ty männen äga en förundransvärd skicklighet, att, även hos de egensinnigaste och mest hårdnackade hustrur väcka samma iver och tjänstfärdighet, som någonsin kan väntas av den saktmodigaste och beredvilligaste maka. Skillnaden består endast däruti, att den förra lyder av fruktan; den senare av fri vilja.»

Så snart en avdelning avtågat för att bygga kanoter och en av Matonabbis hustrur fött ett barn, startade man den svåra marschen utan att, till Hearnes förfäran, ta minsta notis om modern, som nu också hade sitt barn att bära. Man nådde så småningom ut till skogsgränsen och Hearne gjorde den iakttagelsen, att klimatet under de senaste mansåldrarna tydligen blivit kallare, ty man fann förtorkade lärkträd många mil utanför den levande skogen. En hustru rymde från sin man och Hearne får anledning återkomma till indianernas seder. Han säger att bruket är att männen slåss om sina hustrur. Därför öva sig alla ynglingar tidigt i konsten att brottas. »Vid dessa envig uppföra sig de stridande på ett ganska besynnerligt sätt; dock går man sällan så vida, att någondera parten särdeles skadas. Vanligen avslöper allt därmed, att de släpa varandra omkring vid håren. Stundom plä-

Eskimå från trakten av Kopparfloden. Foto: Canon J. H. Webster.

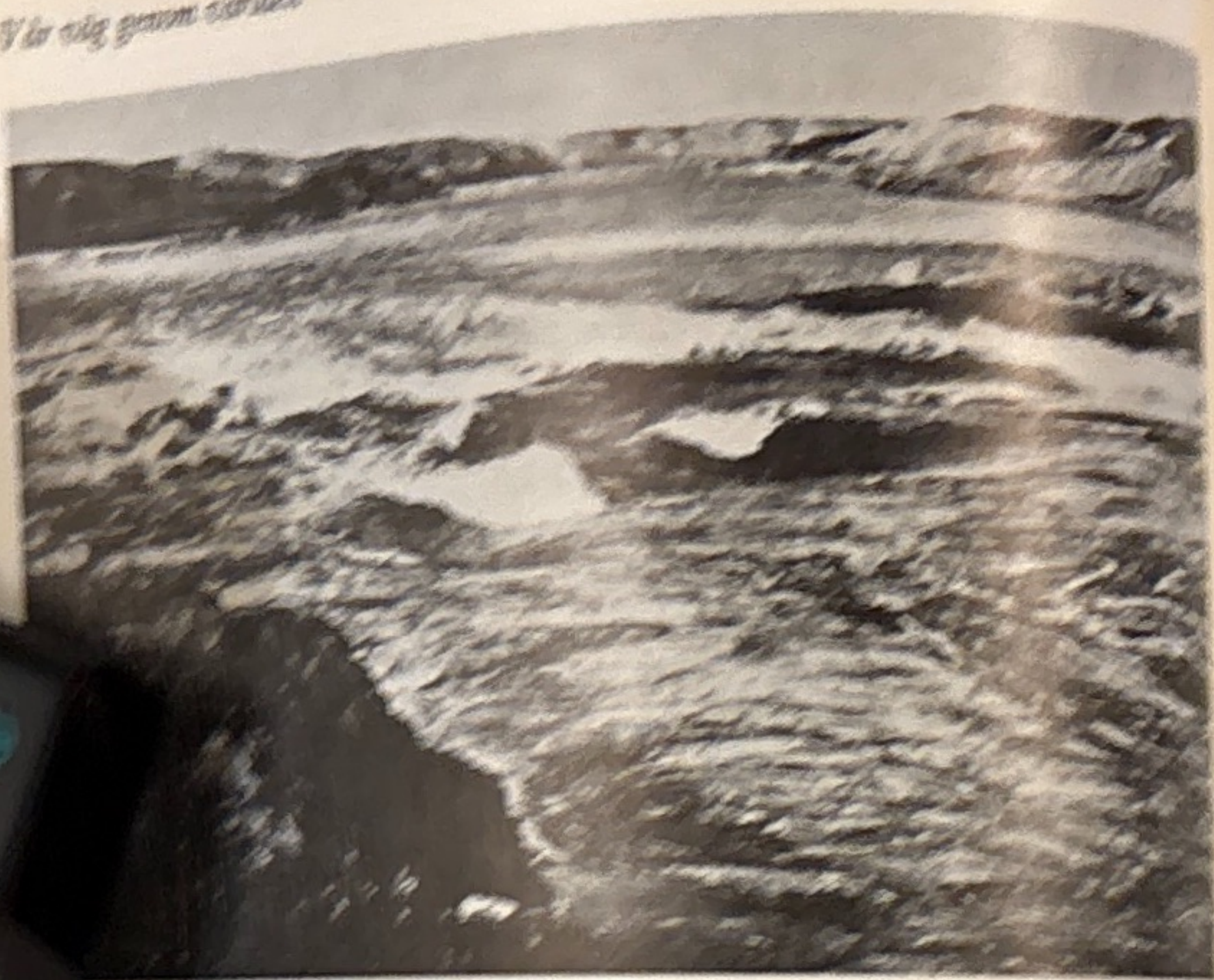
gar endera, nyss före fäktningen, avskära sina hår, samt smörja huvudet med fett. Det är då löjligt att se, hur denne med trygg uppsyn travar omkring fäktplatsen och ropar: Var är han? Varföre kommer han icke? Sedan den andra plötsligt framrusar med rakat huvud och smorda öron, faller sin fiende vid håret och ofta ehuru själv svagare, kastar honom till jorden medan hans motpart förgäves bemödar sig att hålla honom fast . . . Stundtill steg mitt medlidande till högsta ovilja, då lyckan förklarade sig för en man som till äventyrs var ett mål för den omtvistade kvinnans högsta avseende. I sådana fall var hennes bedrövelse och ovilja att från platsen följa segervinnaren ganska stor . . . Däremot var det ock någon gång lustigt att se en vacker hustru bortföras från valplatsen och fälla några förställda tårar i det hon skildes från en man, från vilken hon med glädje såg sig befria ehuru plägsed och anständighet fordrade en bedrövad uppsyn.»

Hearn's tredje resa förändrade snart karaktär och blev ett krigståg.

vilket upptäckaren tilläts medfölja. Omkring etthundrafemtio chipewayan-indianer hade samlats beslutna att företaga ett krigståg mot de hatade eskimåerna, som i fullaste mått gengäldade deras känslor. Kvinnor och barn lämnades därför kvar i ett läger och männen startade med de raskaste hustrurna som bärare. Hearne vandrade med tungt hjärta, ty han hade förgäves försökt avstyra detta anfall mot »de stackars esquimauerna». Mat hade man gott om, ty renarna befunno sig på vandring och man sköt en sådan myckenhet att man kunde livnära sig endast av det läckraste på djuren nämligen märgen, fettet och tungorna. Indianerna voro enligt Hearne av den naturen, att de inte kunde gå förbi minsta fågelbo »utan att ombringa ungarna eller förstöra äggen».

Så småningom träffade de på kopparindianerna, med vilka Hearne rökte fredspipa och som voro barnsligt förtjusta vid tanken på att en handelsstation skulle kunna upprättas i deras land. Hearne å sin sida var mindre optimistisk, ty Kopparfloden hade visat sig betydligt mindre än han trott och i stället för att vara segelbar för stora skepp, »fann jag honom knappt kunna med säkerhet mottaga en kanot. Han var till det högsta 500 fot bred, överallt full av sandbankar och så tätt avskuren med vattenfall, att icke mindre än tre kunde ses från ett och samma ställe». Hearne kunde sedan konstatera att detta gällde flodens hela lopp ända till havet.

Vid Kopparflodens stränder utspelades sedan under midnattssolen en blodig tragedi. Spejare hade inberättat att tre eskimåer lågo vid pass 20 kilometer därifrån. »Man sysselsatte sig nu endast med uppfinning av bästa sättet att nästa natt i hemlighet överfalla och mörda de arma esquimauerna.» Efter att ha iståndsatt vapnen och målat sköldarna med sol, måne, fåglar eller andra djur, gav man sig iväg. Med en kallblodighet, som överraskar, gjorde Hearne hela tiden noggranna observationer av floden, som var »immerfort lika obrukbar för segling». Framryckningen skedde under iakttagande av den allra största disciplin. När de kommit inom synhåll för lägret meddelade Hearne ännu en gång, att han inte ämnade delta i deras mordgärning i annat fall än att han nödgades försvara sig och därmed voro indianerna nöjda. Dessa målade nu sina ansikten svarta eller röda, stundom användes båda färgerna, håret avskars för att det inte skulle hänga ned för ögonen eller också band man upp det. En del klädde av sig helt nakna för att inte kläderna skulle hindra dem. Klockan ett om natten framrusade de ur sitt gömställe och mördade eskimåerna »under det fase-ligaste skri». En eskimåflicka om aderton år lyckades komma så nära Hearne att hon omfamnade hans ben för att be om nåd, då två indianer kommo löpande och stucko spjuten genom henne så att hon naglades fast vid marken. Hearne, som anropat dem om barmhärtighet, fick endast en grym blick varpå de frågade »med spottlöje, om jag väl åstundade mig en esqui-

Bloody Falls, skådeplatsen för överfallet på eskimåerna.

manisk hustru. Denna massaker ägde rum vid en plats, som nu är känd under namnet Bloody Falls.

På andra sidan floden hade man emellertid upptäckt ytterligare sjöar och då man inte kunde ta sig över började man beskjuta dem. Enligt Hearnes beskrivning kände dessa eskimåer tydligen inte till skjutvapen, ty de visade endast nyfikenhet, tills en av dem blev sårad i vaden, då alla kastade sig i kanoterna och rodde bort. Vid plundringen av tälten framgick det att också eskimåerna förstodo sig på att utnyttja platsens koppar, då de ägde redskap av denna metall. Koppargruvan visade sig emellertid vara en besvikelse så mycket mera som indianerna inbillat honom, att man vid Kopperfloden lika lätt kunde fylla ett skepp med metall som vid Churchillfloden med sten. Fyndigheten visade sig bestå av ett oordentligt stort antal klippor och stenar, dem en jordbävning synes hava kastat om varann. Han fann verkligen några stycken ren koppar, men enligt hans mening fanns det inte så stora mängder att gruvarbete var motiverad.

Hearne återkom lyckligt till Fort Prince of Wales efter aderton månaders resa. Han hade löst sin uppgift på ett glänsande sätt. Genom att fram till Ishavet hade han kunnat konstatera att fastlandet sträcker sig långt mot norr, någon nordvästpassage hade han inte funnit. Hans bok om resan är också viktig på grund av den intima skildring han ger av indianernas liv, tänkesätt och seder. Ett år senare blev Hearne utnämnd till guvernör.

nör över fortet och var som sådan kvar, då fransmännen 1782 angrepo och brände det. Själv fördes han till Frankrike som fånge, men nådde efter fem år England, där han avled 1792.

ALEXANDER MACKENZIES RESOR TILL ISHAVET OCH STILLA HAVET

Freden 1763, då Nya Frankrike överläts till England, skulle för Hudson Baykompaniet medföra att konkurrerande bolag bildades, vilka i första hand stötte fram åt nordväst. Åtskilliga betydande skotska pälsgrossister i Montreal sökte med all kraft efter nya handelsområden och en av dem, Peter Pond, nådde 1778 fram till Athabascasjön. Så småningom bildades större bolag, varav det viktigaste blev det 1787 stiftade Nordvästkompaniet. Konkurrenten skulle emellertid medföra utskjutning av pälsdjuren och indianernas demoralisering, innan bolagen år 1821 slogs ihop. Hudson Baykompaniet kom då att härska över väldigare vidder än någonsin, ty Nordvästkompaniet hade betydligt utvidgat både sin egen och världens kännedom om de nordliga och västliga delarna av kontinenten genom två märkliga resor, företagna av kompaniets tjänsteman Alexander Mackenzie.

Mackenzies första expedition bestod av den unge tjänstemannen vid samma kompani Le Roux, en tysk, fyra kanadensiska voyageurs, två följda av sina hustrur, samt två indianer, den ene med sina två hustrur. Denne indian hade en gång varit med Hearne på hans resa och nu nått rangen av erkänd hövding. Avfärden skedde från Fort Chipewayan vid Athabascasjön den tredje juni 1789. Mackenzies reseskildring är till den grad noggrann och försedd med så talrika positionsbestämningar, att det inte skulle möta några svårigheter att med ledning av hans bok och några astronomiska instrument taga sig fram i dessa trakter. Expeditionen följde först Slavflodens strida lopp, och efter att ha burit last och kanoter förbi fallen — en förlorades därvid — kom man ut i Stora Slavsjön, där emellertid drivas gjorde navigeringen besvärlig. Äntligen nådde man fram till ett litet läger med s. k. rödaknivindianer, uppkallade efter de kopparknivar, som de buro, och här fick man en lots, som visade vägen till sjöns utlopp. Le Roux kvarlämnades för att handla med indianerna. De övriga nådde lyckligt fram till den flod, som efter sin upptäckare kallas Mackenzie River, och på den fortsatte de. Som vanligt under resor sommartid i Canada ledo de fruktansvärt genom de myriader blodtörstiga myggor som kastade sig över dem och som tydligen för Mackenzie var ett större lidande än alla andra resans vedermödor. Snart träffade de nya indianfamiljer som de sökte göra tillgängligare genom gåvor. Indianerna berättade härresande historier